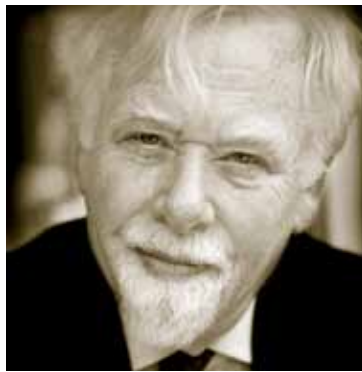

De verweesde meerderheid

Nederland lijkt stuurloos geworden. Men zwalkt van de ene tussentijdse verkiezing naar de andere en elke keer draait het uit op een nieuwe tombola. Het lijkt erop dat grote delen van de bevolking zich eigenlijk niet vertegenwoordigd achten door de zittende partijen en daarom elke keer maar weer gaan stemmen op een nieuwe partij die met zoetgevooisde leuzen de volksgunst tracht te veroveren. Waar ligt dit aan? In hoeverre ligt dit aan verandering van de bevolkingssamenstelling, in hoeverre aan de politieke partijen en in hoeverre aan het kiesstelsel?

Er is geen twijfel aan dat de bevolking van nu een hele andere is dan in de tijd dat ons kiesstelsel in 1922 zijn huidige vorm kreeg. Toentertijd konden men spreken van vier homogene blokken van katholieken, protestanten, socialistische arbeiders en kapitalisten. In de jaren zestig kregen we de ontzuiling en de afkalving van vakbonden, en daarbij een enorme verbetering van het opleidingsniveau. In de jaren negentig van de vorige eeuw kwam de ICT-revolutie en de wereld werd in feite één. Elke informatie, en dus ook die over prijzen, lonen en aanbodcondities van over de hele wereld, ligt binnen seconden binnen ons bereik. Een en ander heeft natuurlijk grote effecten op onze bevolkingssamenstelling gehad. Er is niet meer sprake van vier vrij homogene blokken. De bevolking is in toenemende mate geheterogeniseerd, of misschien nog beter gezegd, op weg naar volledige atomisering.

Dit vindt uiteraard in ons kiesstelsel zijn reflectie in sterk toenemende volatiliteit in het kiezersgedrag. De partijen doen hun best zo veel mogelijk groepen onder hun banier te verzamelen, maar dat leidt tot grootste gemene delers van iedereen plezierende partijprogramma's, die in de praktijk onuitvoerbaar blijken. Daarom zijn de partijen zo veel op elkaar gaan lijken in doelstellingen en verkiezingsprogramma's, dat een beargumenteerde keuze tussen partijen voor de meeste kiezers onmogelijk is geworden. Dit is ook de oorzaak dat 'kieswijzers' er vaak toe leiden dat bijvoorbeeld geheide SP'ers worden verwezen naar de PVV en omgekeerd. Keuzes worden nog slechts gemaakt op basis van 'smoelen' en tv-spotjes.

BERNARD VAN PRAAG

Emeritus hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam

De nieuwe heterogeniteit leidt ook tot het steeds maar opstaan van nieuwe partijen en een verdere atomisering van het parlementaire speelveld. Dat komt omdat vele groepen in de samenleving zich niet of slecht vertegenwoordigd voelen door de zittende partijen. De partij voor de ouderen, 50Plus, is daarvan een goed voorbeeld. Meer dan drie miljoen gepensioneerden zijn er in Nederland, maar volgens een recent onderzoek van de PCOB komt er geen enkele 65-jarige in de komende Tweede Kamer. Het is evident, het geschetste atomiseringsproces moet wel leiden tot parlementaire chaos en onregeerbaarheid. Het is al zeer de vraag of na de komende verkiezingen een kabinet tot stand kan komen, en zo ja, of dat dan langer dan twee jaar zal kunnen regeren.

Eenzijds zou ons evenredige kiesstelsel het meest geschikt zijn om onze heterogene bevolkingssamenstelling parlementair recht te doen. Anderzijds leidt de ongebreidelde partijvorming tot onregeerbaarheid. De vraag wordt prangend of we niet ons kiessysteem moeten wijzigen, waarbij een nieuwe afweging moet worden gemaakt tussen representativiteit en regeerbaarheid. De vraag is niet nieuw. In het verleden zijn er al verscheidene commissies ingesteld om met voorstellen in dezen te komen. Met die rapporten is echter tot op heden niets gedaan. De reden is natuurlijk dat vele partijen een verlies van zetels verwachten van een nieuw systeem, en daarom de parlementaire besluitvorming voor wijzigingen obstrueren.

Een blik op andere Europese democratieën leert dat er vele kiessystemen zijn, waarbij men kiesdrempels vindt van ongeveer vijf procent of een districtenstelsel, en allerlei mengvormen zoals in Duitsland. Er is geen reden om te denken dat ons stelsel a priori het beste is. Het nieuwe parlement zou de Nederlandse bevolking een dienst bewijzen door dit probleem hoog op de komende agenda te zetten. Wanneer dit geblokkeerd wordt, ligt een volksreferendum voor de hand, want zoals het nu gaat, gaat het niet langer.

SINDE 1916